

ERMENİLERİN HAÇLILARA YARDIMLARI: ANTAKYA İKİ KIZ KARDEŞ KULESİ MUHAFIZI FİRUZ ÖRNEĞİ (HAZİRAN 1098)¹

ZEYNEP GÜNGÖR*

ÖZET

18-28 Kasım 1095 tarihinde gerçekleşen Clermont Konsili ve Papa II. Urbanus'un konsildeki coşkulu vaazı neticesinde fitili ateşlenen Haçlı Seferleri her ne kadar kutsal şehir Kudüs'ü hedef gösterse de esas amaç Anadolu ve bütün Ortadoğu'da Hristiyan hakimiyetini yeniden sağlamak olmuştur. Söz konusu dönemde Anadolu coğrafyasına hakim olan Selçukluların himayesinde yaşayan Ermeniler ise Haçlıların amaçlarına hizmet etmişler ve onlara bölgenin zorlu yollarında rehberlik ederek, erzak ve silah yardımında bulunmuşlardır. Konu ile ilgili olarak dönemin kaynaklarında Haçlıların 1097 yılında Anadolu topraklarına gelerek Selçuklularla savaştıkları kaydedilirken aynı zamanda bölgede bulunan Ermenilerin de Haçlılara yaptıkları yardımlardan bahsedilmiştir

Bildirimizde Antakya'nın Haçlılar tarafından muhasarasını konu alarak İki Kız Kardeş Kulesi muhafızı Firuz'un Haçlılara yardımından bahsedeceğiz. Haçlıların Antakya'ya ulaşması ve burayı ele geçirmeleri Haçlı Seferlerinin seyri açısından oldukça önemlidir. Şehrin valisi Yağısıyan, Haçlı saldırısına karşı uzun bir süre direniş göstermiştir ve nitekim kaynaklar şehrin dokuz ay kadar muhasara edildiğini kaydeder. Muhasara ile sonuç alamayan Haçlılar şehirde bulunan Firuz ile anlaşarak onun Selçuklulara ihanetini sağlamışlar ve böylece şehre hakim olmuşlardır. 28 Haziran 1098 tarihinde Antakya Haçlı Prinkepsliği resmen kurulmuş ve böylece Doğu Akdeniz boyunca Haçlı işgallerine kapı açılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Haçlı, Ermeni, Firuz, Antakya, Doğu Akdeniz

ABSTRACT

While the Crusades, the fuse for which was lit as a result of the enthusiastic sermon by the Council of Clermont and Pope Urbanus II, in the council, held between 18-28 November 1095, showed the sacred city of Jerusalem as their target, their actual aim was to ensure Christian domination over Anatolia and the whole of the Middle East, once again. The Armenians, who lived under the rule of the Seljuks, the dominant force in the geographical region of Anatolia, assisted the Crusaders in their purpose, guiding them in the difficult terrain and roads of the region and supplying them with provisions and weapons. In the sources from the period, it is stated that the Crusaders came to Anatolia in 1097 to fight the Seljuks, while at the same time referring to the assistance given by the Armenians in the region, to the Crusaders.

In our paper, we will talk about the support given by Firuz, a guard at the Tower of the Two Sisters in Antioch, for the Crusaders, who had laid siege to Antioch. The arrival of the Crusaders at Antioch and its capture by them is of considerable importance with regard to the progress of the Crusades. Yağısıyan, the Governor of the city, resisted the attacks of the Crusaders for a long time, and indeed, the sources record that the city was under siege for nine months. The Crusaders, who could not achieve the desired result through the siege, reached agreement with Firuz, who was in the city, getting him to betray the Seljuks, and gained control of the city. On 28 June 1098, the Crusader Principality of Antioch was officially established, thereby opening the gate for the invasions of the Crusaders throughout the Eastern Mediterranean.

Keywords: Crusader, Armenian, Firuz, Antioch

¹ Bu çalışma “Kadim Dostluğun Yüz Yıllık Açmazında Türk-Ermeni İlişkileri Uluslar arası Sempozyumu”nda sözlü olarak sunulmuştur.

* Dr. Öğr. Üyesi, Akdeniz Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, ezgungormez@hotmail.com

GİRİŞ

Hız. Nuh'un torunu Hay'ın soyundan geldiklerini kabul eden ve kendilerini "Hayk" olarak isimlendiren Ermeni toplumu tarih boyunca Persler, Roma, Sasaniler, Bizans, Abbasiler, Selçuklular, Haçlılar ve Moğollar gibi siyasi güçlerin hakimiyeti altında yaşamışlardır².

Çalışmamızın konusu olan Haçlı Seferlerinin başladığı sırada Ermeniler Bizans İmparatorluğu tarafından uygulanan zorunlu göç politikası ile özellikle Çukurova bölgesinde yoğunlaşmışlardır. Vahram konu ile ilgili olarak "Rum ve Ermenilerin arasında çıkan husumet sonucu Ermeniler Ruben'in etrafına toplandılar ve Torosları geçerek Gormoloz denilen köye yerleştiler. Ruben'in davet etmesi üzerine de birçok Ermeni göç ederek buraya toplandılar" şeklinde anlatmaktadır³.

Çukurova bölgesi, Anadolu üzerinden Antakya'ya ve buradan sahil yoluyla Doğu Akdeniz'e uzanan kara yolu üzerinde aşılması oldukça güç dağların bulunduğu zorlu bir coğrafyadır. Ermenilerin bölgede nüfus olarak çoğunlukta yaşamaları siyasi olarak bir teşekkül oluşturma isteğine yol açmış ve Ermeniler bölgede Kilikya Ermeni Prenslığı adında bir hakimiyet kurmuşlardır. Kilikya Ermeni Prenslığı için tam manasıyla bağımsız bir Ermeni Devleti demek pek doğru değildir çünkü bu siyasi oluşum ancak bölgedeki güçlere tabi olarak varlığını devam ettirebilmiştir. Prenslığın tarihini Küropetes Fileretos'la (Philaretos) başlatmak mümkündür. Antakya ve Malatya bölgesinin başkomutanı olarak bölgede bulunan Fileretos, Bizans'ın Türklere mücadelesini fırsat bilerek hakimiyetini güçlendirme yoluna gitmiş ve Çukurova bölgesindeki önemli şehirleri ele geçirerek Antakya'ya kadar ulaşmıştır⁴.

Fileretos, tarihte kabul edilen ilk Ermeni siyasi teşekkülünü kurmuştur ancak Ermeniler onun yönetiminden pek de memnun değildir çünkü O, hakimiyeti altındaki Hristiyanlara karşı baskıcı bir politika izlemiştir. Ortaçağ araştırmacılarının malumu olduğu üzere Hristiyan inancı içerisinde İsa'nın tanrısal yönü üzerinde başlayan anlaşmazlıklar zamanla iki farklı mezhepsel sürece evrilmiş ve 1054 yılında Katolik ve Ortodoks kiliseleri resmi olarak birbirinden ayrılmıştır. Bizans İmparatorluğu ise özellikle Doğu Hristiyanlarını Ortodokslarına politikasına başlayarak Anadolu'daki Ermenileri hedef almıştır. Önceleri vergi baskıları ve zorunlu göç gibi uygulamalara tabi olan Ermeniler Gregoryan mezhebinden oldukları için Bizans'ın uyguladığı dini baskı politikası neticesinde sıkıntılı günler yaşamışlardır. Bizans İmparatoru X. Dukas 1065 yılında Ermeni prensi Gagik'i İstanbul'a davet etmiş ve dini meseleler konusunda burada anlaşmazlıklar resmiyete dökülmüştür. Bu tarih aslında Ermeni Bizans düşmanlığının da artmaya başladığı dönemdir ki Bizans'ın Kayseri valisi Markos Ermeniler tarafından öldürülmüştür⁵. Bizans-Ermeni düşmanlığının ilerlemesi ve özellikle mezhep çatışmaları konusu oldukça geniştir ve pek çok örnekle detaylandırılabilir fakat biz çalışmamızda Antakya İki Kızkardeş Kulesi Muhafızı Firuz'u konu alan bir çalışma hedeflediğimiz için buradaki açıklamalar kısa tutulacaktır. Çalışmamızın konusu olan Antakya için de aynı çatışma durumu söz konusudur. Hatta Antakya'da yaşanan huzursuzluk şehrin ileri gelenleri tarafından 1084 yılında Süleyman Şah'ın şehri teslim almak üzere davet edilmesine kadar gitmiş ve Sultan, aynı yıl Antakya'yı fethetmiştir. Süleyman Şah, Antakya'daki Hristiyanlara adil davranarak, onlara her türlü serbestliği tanımış, hatta şehirde iki yeni kilise inşasına da izin vermiştir⁶. Hal böyleyken Ermenilerin

² Mehmet Ersan, *Selçuklular Zamanında Anadolu'da Ermeniler*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2007, s. 1-5.

³ Urfalı Vahram, *Kilikya Kralları Tarihi*, Çev. Hrant D. Andreasyan, Türk Tarih Kurumu Basılmamış Nüsha, Ankara, 1946, s. 4.

⁴ Ali Sevim, *Genel Çizgileri İle Selçuklu Ermeni İlişkileri*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1983, s. 21-23

⁵ Urfalı Meteos, *Vekayiname*, Çev. Hrant D. Ansreasyan, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 2000, s. 131-132;

⁶ İlyas Gökhan, "Kilikya Ermeni Prenslüğünün Kuruluşu ve Türklerle İlişkileri", *Kahramanmaraş'ta Ermeni Sorunu Sempozyumu*, Kahramanmaraş, 2002, s. 2

kendilerine Türkler tarafından sunulmuş olan serbestiyeti Haçlı hakimiyetine tercih etme nedenlerini izah için Haçlı Seferlerinin başlama döneminin anlatılması yerinde olacaktır.

HAÇLI SEFERLERİ VE ERMENİLER

Bizans İmparatoru I. Alexios Komnenos'un Selçuklu ilerleyişi karşısında Papa II. Urbanus'la gerçekleştirdiği ittifak Haçlı seferlerinin başlangıcı olarak kabul edilmektedir. 18-28 Kasım 1095 tarihleri arasında toplanan Clermont Konsili'nde Papa II. Urbanus bütün Hristiyanlara hitaben bir vaaz gerçekleştirmiştir. Vaazında, Doğu'daki Hristiyanların İslam hakimiyeti altında ızdırap çektiklerini ve Müslümanların onların ibadetlerine engel olduklarını vurgulayan II. Urbanus, Batı Hristiyan alemine bu konuda Tanrı tarafından büyük bir vazife yüklendiğini söylemiştir. Buna dayanarak Hristiyanların el birliği ile Doğu'daki din kardeşlerine yardım etmelerini ve onları Müslümanların elinden kurtarmak için bir an önce yola çıkmalarını Tanrı'nın bir buyruğu olarak nakleden Urbanus, zengin-fakir demeden herkesi Haçlı seferlerine katılmaya davet etmiştir⁷.

Avrupa'nın çeşitli bölgelerinden gelerek İstanbul'da toplanan Hristiyanlar Alexios'un gayreti ile derhal Anadolu'ya doğru ilerlemişlerdir. İlk Haçlı hareketi; Pierre L'Hermite adındaki bir keşişin yalın ayak ve sırtında kıldan bir aba ile eşek üstünde, bütün Fransa'yı ve Almanya'yı dolaşarak etrafına topladığı yirmi bin kadar kişinin Anadolu topraklarına gelmesi ile başlamıştır. İznik civarında büyük bir yağma ve katliam hareketine başlayan bu topluluk I. Kılıç Arslan'ın kardeşi Davud (Kulan Arslan) tarafından Kırkgeçit Çayı kenarında tamamen imha edilmiştir⁸.

Pierre L'Hermit öncülüğündeki düzensiz Haçlı grubunun Anadolu Selçuklular tarafından kolaylıkla imha edilmesi Sultan I. Kılıç Arslan'ın Haçlı oluşumunu pek fazla ciddiye almamasına ve 1096 yılının sonlarına doğru kontlardan ve düklerden oluşan düzenli Haçlı ordusu Anadolu topraklarında görüldüğünde onlara karşı hazırlıksız yakalanmasına sebep olmuştur. Haçlılar 6 Mayıs 1097 günü İznik'i kuşatmışlar ve altı hafta gibi uzun bir süre şehri muhasara etmişlerdir. I. Kılıç Arslan, o sırada gerçekleştirdiği Malatya kuşatmasını derhal kaldırarak İznik'e gelmiş ancak şehrin önündeki kalabalık Haçlılar karşısında çaresiz kalmıştır. Sultan, İznik önlerinde gerçekleşen meydan savaşında Haçlıları yenmeyi başaramamış fakat onlara karşı mücadeleden de vazgeçmemiştir. Bu amaçla Haçlıların geçeceği yollar üzerindeki kuyuları ve pınarları hayvan leşleri ile doldurmuş, suları içilmez hale getirmiş, halkı ve yiyecek maddelerini ormanların gizli yerlerine saklamış, onları günlerce açlığa ve susuzluğa mahkum ederek yıpratmıştır. I. Kılıç Arslan bu yolla Haçlıların büyük kayıp vermelerini sağlamıştır⁹. İbn Asâkir, konu ile ilgili olarak Haçlıların 1097 yılında Anadolu topraklarına gelerek Selçuklularla savaştıklarını kaydetmiş ve bölgede bulunan Ermenilerin de Haçlılara yaptıkları yardımlarından bahsetmiştir. İbn Asâkir, "*Selçukluların Anadolu'daki mücadeleleri olmasaydı kara yolundan gelen Haçlılarla Suriye'nin her yanı dolup taşardı*" şeklinde haklı bir yorum ile konuya ışık tutmuştur¹⁰.

Haçlılar Çukurova bölgesine kadar ilerledikten sonra burada yaşayan Ermeniler ile temas kurma fırsatı bulmuşlardır. Haçlıların Anadolu'dan geçişi sırasında onlara lojistik destek veren Ermeniler Haçlı ilerlemesine büyük katkı sağlamışlardır. Ermenilerin Haçlılara bu denli destek vermelerine sebep olarak Haçlı liderlerinin Selçuklulara karşı İznik'teki başarıları, sayıca kalabalık olmaları ve hem Bizans hem de Papalık tarafından desteklenen bir hareket olduğu için muhakkak başarı ile sonuçlanacağına duyulan inanç gibi nedenler gösterilebilir. Ermeniler, Haçlıların bütün

⁷ Jonathan Riley-Smith, *The Crusades*, Oxford University Press, New York, 1995, s. 40; Işın Demirkent, *Haçlı Seferleri*, Dünya Yayıncılık, İstanbul, 1997, s. 5-6.

⁸ Anna Komnena, *Alexiad, Anadolu'da ve Balkan Yarımadasında İmparator Alexios Komnenos Dönemi'nin Tarihi, Malazgirt'in Sonrası*, Çev. Bilge Umar, İnkılap Yayınevi, İstanbul, 1996, s.306.

⁹ *Azimi Tarihi, Selçuklular Dönemiyle İlgili Bölümler*, Haz. Ali Sevim, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2006, s. 36.

¹⁰ İbn Asâkir, *Vülâtu Dimeşk fi'l-Ahdi'l-Selçukî Nusûs Musteahrice min Târih-i Dimeşk el-Kebir li'l-Hafız İbn Asâkir*, Haz. Selahaddin el-Müncid, Dâru'l-Kütübî'l-Cedîd, Beyrut, 1981, s.9-11.

Anadolu’yu ve Ortadoğu’yu ele geçirdiklerinde mezhep farklılıkları olsa bile din kardeşi saydıkları için kendilerine de pay vereceklerinden emindiler. Aksi takdirde Selçuklu idaresi altında sürdürdükleri yaşam bir kurtarıcıya ihtiyaç duyulacak mahiyette değildi.

Torosların yalçın yamaçlarından Ermenilerin rehberliği ile kolayca geçen Haçlılar yardımlarından ötürü başlangıçta Ermenilerle sıkı bir dostluk kurmuş gibi görünmüşler ve onları ödüllendirerek bölgedeki hakimiyetlerini baronluk haline getirmişlerdir¹¹.

Haçlılara yardım eden Ermeni prensleri Malatya’da Gabriel, Urfa’da Thoros, Raban, Rumkale ve Keysun’da ise Khog Vasil olarak sayabiliriz¹². Konu ile ilgili olarak çok sayıda müstakil araştırma mevcuttur ancak biz burada Antakya’nın Haçlılar tarafından ele geçirilmesinden ve İki Kız Kardeş Kulesi muhafızı Ermeni Firuz’un Haçlılara yardımlarından bahsedeceğiz.

HAÇLILARIN ANTAKYA KUŞATMASI VE FİRUZ

Süleymanşah’ın Antakya’yı Fileretos’un elinden alarak şehre hakim olmasından yukarıda bahsetmiştik. Süleymanşah, Halep yakınlarında Tutuş ile girdiği mücadele sonunda hayatını kaybetmiş ve bunun üzerine ise Büyük Selçuklu Sultanı Melikşah bölgeye gelerek Antakya’yı teslim almış, Yağısıyan’ı şehrin valisi olarak tayin etmiştir¹³. Yağısıyan Antakya’yı derin bir sevgi ve hoşgörü içerisinde idare etmiştir. Antakya halkının çoğu Hristiyan, Rum, Ermeni ve Süryanilerden oluşurken burada artan Müslüman nüfus ile saydığımız gruplar arasındaki toplumsal denge ve düzen Yağısıyan zamanında gerçekleştirilmiştir. Yağısıyan Haçlıların Antakya’ya doğru geldiklerini haber aldığı anda derhal tedbir almaya başlamıştır, öncelikle kaleleri onarmış, kuşatmanın uzun sürme ihtimali karşısında şehri silah ve erzakla doldurmuştur. Yağısıyan ayrıca Halep Selçuklu Meliki Rıdvan, Dımaşk Selçuklu Meliki Dukak, Büyük Selçuklu Devletinin Musul Valisi Gürboğa, Suruç Emiri Artukoğlu Sökmen, Sincar Emiri Arslantaş, Sümeysat Emiri İlgazi oğlu Süleyman’a oğulları ve güvendiği adamlarından oluşan heyetler göndererek bu emirlerden Haçlılara karşı yardım talebinde bulunmuştur¹⁴.

Yağısıyan’ın almış olduğu tedbirler arasında dikkat çekici olanı ise şehirdeki yerli Hristiyanları uzaklaştırmasıdır. İbnü’l-Esir’in kaydına göre Yağısıyan şehirde yaşayan Hristiyanlara “*Antakya sizindir; ancak Haçlılarla aramızda neler cereyan edeceğini görünceye kadar bana hibe edeceksiniz, kadınlarınızı ve çocuklarınızı merak etmeyin onları ben himaye edeceğim*”¹⁵ demiştir. Bu durum Yağısıyan’ın olası bir ihanet ihtimalini ortadan kaldırmak istemesi olarak pek tabii yorumlanabilir.

Yağısıyan’ın Antakya’yı koruma hususunda aldığı tedbirler şehrin dokuz ay boyunca Haçlı saldırılarına karşı direnmesini sağlamıştır. Ancak Yağısıyan, yukarıda bahsettiğimiz ihanet ihtimali konusunda yeterince dikkatli davranmamış olacak ki korktuğu başına gelmiş ve Haçlılar şehrin sur kesiminde önemli bir burcu muhafaza eden Firuz adındaki bir Ermeni ile anlaşmıştır.

İbnü’l-Esir bu kişinin adını “*Ruzbe*”, İbn Kalanisi ise “*Feyruz*” olarak nakletmiştir¹⁶. Firuz, “*İki Kız Kardeş*” kulesini ve sur kesimini kumanda eden önemli bir konumda bulunduğu için O’nun ihaneti Haçlıların işini büyük ölçüde kolaylaştırmıştır¹⁷.

¹¹ *Urfalı Meteos, Vekayiname*, a.g.e., s.192-193; İlyas Gökhan, *Selçuklular Zamanında Maraş*, Halim Ofset Matbaacılık, Kahramanmaraş, 2013, s. 29.

¹² Mehlika Aktok Kasgarlı, *Kilikya Tabi Ermeni Baronluğu Tarihi*, Kök Yayınları, Ankara, 1990, s.10-11.

¹³ Ali Sevim, *Suriye ve Filistin Selçukluları Tarihi*, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2000, s. 130-131; Meteos, a.g.e., s. 161-163.

¹⁴ S. Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, C. I, Çev. Fikret Işıltan, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1989, s. 165.

¹⁵ İbnü’l-Esir, *El-Kamil Fi’t-Tarih Tercümesi*, Çev. Abdülkerim Özaydın, C. X, Ankara, 1991, s.229.

¹⁶ İbnü’l-Esir, a.g.e., s. 229 İbn Kalanisi, *Zeyl-ü Tarihi Dımaşk*, Dar’l-Hasan, Dımaşk, 1983, s.221.

¹⁷ Komnena, a.g.e., s. 335.

Firuz ile ilgili bilgilerimiz oldukça kısıtlıdır ancak kaynaklarda O'nun Hristiyan dönmesi ve iyi bir zırh ustası olduğu ile ilgili bilgiler mevcuttur. Konu ile ilgili olarak Firuz'un Haçlı liderlerinden Bohemund ile gerçekleştirdiği görüşmeleri ve ihanet süreci ile ilgili bilgileri Gesta Francorum adlı kaynakta bulabilmekteyiz. Kaynakta öncelikle Firuz ile Bohemund'un karşılıklı güvene dayalı sıkı bir dostluk kurmaya çalıştıkları ve bu yüzden aracılar vasıtasıyla sık sık mektuplaştıkları göze çarpmaktadır. Mektuplarda Bohemund'un Firuz'u vaftiz ederek Onun yeniden Hristiyan olmasını sağlayacağı, kendisine çok miktarda para ve ikta vereceği ve özellikle bütün Hristiyan alemi tarafından kabul edilecek büyük bir onur bahşedeceği gibi vaatlerde bulunduğu görülmektedir. Söz konusu vaatler Firuz'u ikna etmeye yetmiştir ve Firuz ; üç kuleyi muhafaza ettiğini ve ne zaman arzu ederse Bohemund'a bu üç kulenin kapılarını açacağı sözünü vermiştir. Bohemund anlaşma sağlanmış olmasına çok sevinmiş ve bu güvenle kısa zaman sonra gerçekleşen Haçlı liderlerinin toplantısına katılmıştır. Burada gayet neşeli bir şekilde konuşan Bohemund şehre giriş için kendilerine yardım edecek bir kişinin varlığını ve kendisinden gelecek tek bir sözle Antakya'ya hakim olabileceklerini duyurmuştur. Diğer haçlı liderleri Bohemund'un söylediklerine inanmayarak itiraz etmişler, içerden hiç kimsenin böyle bir yardımda bulunmaya cesaret edemeyeceğini, eğer şehir alınmak isteniyorsa birlikte hareket etmenin gerekli olduğunu vurgulamışlardır. Bohemund Haçlı ileri gelenlerinden hiçbirinin kendisine inanmamasına çok sinirlenmiş ve hiddetli bir şekilde oradan ayrılmıştır. Daha sonra Haçlı liderleri, kuşatmanın zayıflaması ve şehri ele geçirmenin iyiden iyiye zorlaşması üzerine Bohemund'un doğruyu söyleme ihtimaline karşı yeniden onun yanına gelerek O'na tam yetki veren bir yemin etmişlerdir. Bunun üzerine Bohemund her gün düzenli olarak Firuz ile haberleşmiş ve ikili incelikle planlarını oluşturmuşlardır. Bohemund her fırsatta Firuz'a bağışlayacağı para, hediyeler ve unvanlardan bahsetmeyi de ihmal etmemiştir. Sonunda harekete geçilmeye karar verilmiş ve Firuz rehin olarak oğlunu Bohemund'a göndermiştir. Bohemund Haçlı liderlerinden Godefroi'e haber göndermiş, iki O da askerleriyle gizlice gelerek Firuz'un muhafızlığını yaptığı kule tarafında hazır bulunmuştur. Güneşin doğmasına az bir zaman kala Firuz kulenin kapılarını açmış ve Haçlı askerleri içeriye girmeye başlamışlardır. Şehre girdiklerinde boru ve trampet çalarak zafer çığlıkları ile etrafa saldıran Haçlı askerleri önlerine çıkan herkesi öldürmeye başlamışlardır. Hatta kaynakta ölenler arasında Firuz'un kardeşinin de bulunduğu yazılmaktadır¹⁸.

Bir anda bu kadar kalabalık Haçlı askerlerini gören şehir halkı paniğe kapılmıştır. Sesleri duyan Yağısyan şehri Haçlılarca tamamen teslim alındığını düşünerek adamları ile birlikte şehirden uzaklaşmıştır. Yağısyan, Antakya'yı sadece yönetmemiş aynı zamanda derin bir sevgi ve hoşgörü ile şehre bağlanmıştır. Yağısyan maiyeti ile birlikte şehirden uzaklaşırken Haçlıların şehirde kalan savunmasız Müslümanlara karşı yapacakları katliamları düşünerek pişman olmuş ve geri dönmek istemiştir. Yanındaki askerler buna izin vermemişler ve bu sırada fenalaşarak atından düşen vali, çevrede odun kesmekte olan bir Ermeni tarafından başı kesilerek öldürülmüştür¹⁹.

Süryani Mikha'il de Yağısyan'ın öldürülmesinden bahsetmiş ve konu ile ilgili olarak şunları söylemiştir; “*Franklar, dokuz aydan beri Antakya'ya hücum ediyorlardı. Şehrin Türk reisi Yağısyan (Aghousian)'dı. Yağısyan Haleb'e gitmek üzere yola çıktı. Yolda bazı Ermeniler onun üzerine saldırdılar ve başını kesip Franklara götürdüler*”²⁰

Bu olaydan sonra Haçlılar şehre hakim olmuşlar ve Bohemund Antakya Haçlı Prinkepsliğini kurmaya muvaffak olmuştur. Prinkepsliğin kuruluş tarihi gerek Batı kaynakları ve gerekse İslam kaynaklarında farklı şekilde zikredilmiştir. Örnek vermek gerekirse; Fulcher of Chartres, Haçlıların Antakya'ya ayak basmalarını Ekim 1097 olarak vermiştir²¹. Grigos Senyörü Hetum 25 Şubat 1098

¹⁸ Gesta Francorum, *Et Aliorum Hierosolimitanorum, The Deeds of the Franks and the Other Pilgrims to Jerusalem*, Edit. Rosalind Hill, Thomas Nelson and Sons Ltd, New York. 1962: 44-47.

¹⁹ İbnü'l-Esir, a.g.e., s. 230.

²⁰ *Süryani Mikha'il Vakayinamesi*, Çev: Hrant D. Andreasyan, Türk Tarih Kurumu Tercüme Kısım Basılmamış Notlar, s. 41.

²¹ Fulcher Of Chartres, *A History of the Expedition to Jerusalem 1095-1127*, Trans. F.R. Ryan, The University of Tennessee Press, Knoxville, s. 92.

tarihinde Antakya ve Urfa'nın Müslümanların elinden alındığını kaydetmiştir²². Azimi Antakya'nın Bohemund tarafından ele geçirildiği tarihi Haziran 1098 olarak vermiştir²³. Devâdârî ise Haçlıların Antakya'ya gelişlerini 1097 (H.491) olarak kaydetmiştir²⁴. İbnü'l-Esir ve İbn Kalanisi Haçlıların Antakya'ya ulaştıkları tarihi 1097 (H. 491) olarak nakletmişlerdir²⁵. Söz konusu kaynaklardaki farklılıklar elbette ki muhtemeldir ancak Haçlıların Antakya'ya ilk ulaştıkları tarihi 20 Ekim 1097, kuşatma sırasında geçen süreyi de hesaba katarak Antakya Haçlı Prinkepsliği'nin kurulduğu tarihi ise Haziran 1098 olarak nakletmenin daha doğru olacağı kanaatindeyiz.

SONUÇ

Ortaçağda Anadolu'da yaşayan Ermenilerin bölgeye egemen olan farklı güçlerin hakimiyeti altında sürdürdükleri yaşam tarzları, onların siyasi sahadaki kararları üzerinde de etkili olmuştur. Yani ortaya çıkan yeni bir güç, Ermenilerin daha önce bağlı buldukları otoriteyi terk edip bu yeni gücün hizmetine girme hususunda eğilim göstermelerine sebep olabilmıştır. Bu durumun bir örneği de Haçlı Seferleri sırasında yaşanmış, Ermeniler Haçlı gücünün yanında olmayı tercih ederek tabiri yerindeyse Haçlılardan medet ummuştur. Nitekim Urfa Haçlı Kontluğu'nun kurulmasına vesile olan ve Haçlı lideri Baudouin'i bizzat Urfa'ya çağırarak evlat edinen Ermeni Thoros'tur. Çalışmamıza konu olan Antakya Haçlı Prinkepsliği'nin kurulmasına da muhafızlığını yürüttüğü kulelerin kapılarını açarak bağlı bulunduğu otorite ve imkanları yeni bir otoriteye tercih eden Firuz vesile olmuştur. Haçlıların Antakya'yı ele geçirmeleri oldukça önemlidir çünkü Doğu Akdeniz'in en büyük ve en zengin şehirlerinden olan Antakya'da kurulacak bir Haçlı hakimiyeti, Onların bütün sahile egemen olabilecekleri anlamını taşımıştır. Nitekim Haçlılar, Antakya hakimiyeti akabinde kısa sürede neredeyse Levant'ın tamamını ele geçirmişler ve iki yüz yıla yakın bir süre bölgede hakimiyet kurmayı başarmışlardır.

KAYNAKÇA

Ali Sevim, Genel Çizgileri İle Selçuklu Ermeni İlişkileri, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1983.

Ali Sevim, Suriye ve Filistin Selçukluları Tarihi, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2000.

Anna Komnena, Alexiad, Anadolu'da ve Balkan Yarımadasında İmparator Alexios Komnenos Dönemi'nin Tarihi, Malazgirt'in Sonrası, Çev. Bilge Umar, İnkılap Yayınevi, İstanbul, 1996.

Azimi Tarihi, Selçuklular Dönemiyle İlgili Bölümler, Haz. Ali Sevim, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2006.

Devâdârî, Ebu Bekr b. Abdullah b. Aybek İbnü'd-Devâdârî, Kenzü'd-Dürer ve Câmiü'l-Gurer, C.8., Ed-Dürretü'z-Zekiyye fî Ahbari'd-Devleti't- Türkiye, Kahire, 1971.

Fulcher Of Chartes, A History of the Expedition to Jerusalem 1095-1127.,Trans. F.R. Ryan, The University of Tennessee Press, Knoxville.

Gesta Francorum, Et Aliorum Hierosolimitanorum, The Deeds of the Franks and the Other Pilgrims to Jerusalem, Edit. Rosalind Hill, Thomas Nelson and Sons Ltd, New York. 1962.

²² Gorigos Senyörü Hetum, Vekayiname, Çev. Hrant D. Andreasyan, Türk Tarih Kurumu Basılmamış Nüsha, s.1-2.

²³ Azimi, a.g.e., s.37.

²⁴ Devâdârî, Ebu Bekr b. Abdullah b. Aybek İbnü'd-Devâdârî, Kenzü'd-Dürer ve Câmiü'l-Gurer, C.8., Ed-Dürretü'z-Zekiyye fî Ahbari'd-Devleti't- Türkiye, Kahire, 1971, s. 285.

²⁵ İbnü'l-Esir, a.g.e., s. 228; İbn Kalanisi, a.g.e., s. 220.

Gorigos Senyörü Hetum, Vekayiname, Çev. Hrant D. Andreasyan, Türk Tarih Kurumu Basılmamış Nüsha.

Işın Demirkent, Haçlı Seferleri, Dünya Yayıncılık, İstanbul, 1997.

İbn Asâkir, Haz. Selahaddin el-Müncid, Vülâtu Dımeşk fi'l-Ahdi'l-Selçukî Nusûs Musteahrice min Târih-i Dımeşk el-Kebir li'l-Hafız İbn Asâkir, Dâru'l-Kütübi'l-Cedîd, Beyrut, 1981.

İbnü'l-Esir, El-Kamil Fi't-Tarih Tercümesi, Çev. Abdülkerim Özaydın, C. X, Ankara, 1991.

İbn Kalanisi, Zeyl-ü Tarihi Dımaşk, Dar'l-Hasan, Dımaşk, 1983.

İlyas Gökhan, Kilikya Ermeni Prensiğinin Kuruluşu ve Türklerle İlişkileri, Kahramanmaraş'ta Ermeni Sorunu Sempozyumu, Kahramanmaraş, 2002, s. 68-77.

İlyas Gökhan, Selçuklular Zamanında Maraş, Halim Ofset Matbaacılık, Kahramanmaraş, 2013.

Jonathan Riley-Smith, The Crusades, Oxford University Press, New York, 1995.

Mehmet Ersan, Selçuklular Zamanında Anadolu'da Ermeniler, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2007.

Mehlika Aktok Kasgarlı, Kilikya Tabi Ermeni Baronluğu Tarihi, Kök Yayınları, Ankara, 1990.

S. Runciman, Haçlı Seferleri Tarihi, C. I, Çev. Fikret Işıltan, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1989. Urfalı Meteos, Vekayiname, Çev. Hrant D. Ansreasyan, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 2000.

Süryani Mikhaıl Vakayinamesi, Çev: Hrant D. Andreasyan, Türk Tarih Kurumu Tercüme Kısım Basılmamış Notlar.

Urfalı Vahram, Kilikya Kralları Tarihi, Çev. Hrant D. Andreasyan, Türk Tarih Kurumu Basılmamış Nüsha, Ankara, 1946.